

MET ONZE DOORTREKKERS EEN EIND OP WEG NAAR HET NOORDEN.

Marry en Johan van Klinken.

Zweden is een groot land en telt vele atlasblokken. Daarom plaatsten Adjan de Jong en Marian de Boom in 1979 in "Het Vogeljaar" een oproep aan geïnteresseerden om mee te helpen aan het Zweedse Atlas-project voor Broedvogelinventarisaties (1978-1982). We hebben er dat jaar als gezin aan meegedaan, en wel met zoveel plezier dat alle volgende jaren deze vorm van "vakantie" herhaald werd; wij steeds in de provincie Värmland, zoon Alco plus vrienden ook vaak veel hogerop in het noorden. Värmland-coördinator Ulf Carlsson stuurde ons elk jaar een overzichtskaart van geïnventarisierde blokken, zodat wij dan een stuga of zomerhuisje konden zoeken in een nog wit gebied. Wij waren er meestal de laatste dagen van juni en de eerste helft van juli. Dat is de tijd dat in Zweden de meeste broedsels net uitgevlogen zijn of op het punt staan om dat te doen. Al met al zijn wij in een zestal gebieden van Värmland geweest. In elk daarvan werden drie of vier atlasblokken (5 x 5 km) geïnventarieerd. Dat waren dan vaak afgelegen blokken met soms geen, soms enkele tientallen verspreide huizen en soms zelfs een kleine dorps- of woonkern. De ligging van deze door ons geïnventarisierde groepjes van telkens drie of vier atlasblokken valt wel ongeveer af te lezen uit de bijgaande kaartjes.

In Värmland ontmoeten we broedvogels die wij bij ons in Groningen alleen als doortrekker of wintergast kennen: Kramsvogel, Koperwiek, Sijs, Oeverloper, Witgatje, Parelduiker, Roodkeelduiker, Draaihal, ... Sommige soorten verschillen ook van de onze: heel duidelijk de Boomklever (zie vogelgids van Bruun of Peterson); de Matkop heeft wittere wangen (*Parus montanus borealis*), de Goudvink is er forser, maar het Korhoen is (als we ons schatend oog durven te vertrouwen) kleiner; de zeer algemeen voorkomende Bonte Vliegenvanger is zwart/wit en niet bruin/wit als onze broedvogels. Värmland vormt een interessant overgangsgebied, waar gaande van zuid naar noord de loofbossen gaandeweg verminderen en overgaan in naaldwoud. Een aantal soorten leggen hier de grens voor hun broedgebieden, zoals we hierna zullen laten zien.

In Zweden inventariseren betekent vroeg opstaan, want de nachten zijn maar kort. Met ochtenddauw en nevel trek je vanaf een geschikt punt de "wildernis" in met kompas en topografische kaart. Het beginpunt ligt dan aan een van de weinige grind- of landwegen die je nog net per auto kunt berijden. Je oriënterend op opkomende zon, op wind of op kompas, probeer je dan alle verderaf gelegen biotopen te vinden, vaak zonder paden, soms langs vaag herkenbare Elandweggetjes. Er is veel variatie in micro-reliëf: steile en minder steile hellingen met en zonder bemoste rotsblokken, diepe vochtige dalen, hoogveenmoerassen (myr), grote meren (sjö), vennetjes (tjärn), beken en riviertjes, kaalkappen in produktiebossen en hier en daar graslanden en zelfs wel eens een aardappelveldje.

Het zijn vooral de afgelegen vennen en dalen, de gebieden waar je alleen al hard voor moet werken om er te komen, die onvergetelijke indrukken achterlaten. De vogeldichtheid is er niet groot en soms zie je maar heel weinig. Maar luid schallende Roodkeelduikers met jongen tussen nevelflarden, een fluitende (waarschuwend!) Goudplevier in zijn territorium, een paartje Noordse Gele Kwik in alweer hetzelfde territorium van een Bosruiter en dan plotse-ling en maar zo heel af en toe in een vallei met nog oude bomen een Grijskopspecht, een Witrugspecht, en in een split-second een Boommarter. Net als bij ons in Groningen moet je bij inventariseren allereerst biotopen opzoeken. En die biotopen blijken in Värmland bijzonder gevarieerd te zijn, ook al lijkt op het eerste gezicht het Zweedse landschap vrij eentonig.

Wanneer het zo tussen 10 en 11 uur warm begint te worden, de natuur stiller wordt en je opnemingsvermogen ook achteruitgaat, probeer je de auto of de stuga terug te vinden: koffie, eten, siësta, notities uitwerken. Ook de avonden wil je eigenlijk niet missen: roepende houtsnippen en als je geluk hebt, een uil. De zon gaat maar heel langzaam onder op deze Noorderbreedte.

Dit jaar zaten we in NW-Värmland tegen de Noorse grens in een gebied met twee interessante bergriviërtjes. Daar zaten verschillende paren Grote Gele Kwikstaarten, een soort die we andere jaren nooit opmerkten. Dit jaar hadden we ook een "thrill", namelijk een luid zingende Noordse Boszanger, een soort die nog maar één maal eerder in Zuid-Zweden werd opgemerkt.

Tijdens deze laatste vakantie hebben we eens een aantal kaartjes gemaakt voor soorten die bij ons doortrekken en in Värmland op de grens van hun verspreidingsgebied zijn gekomen. Alleen de Roodmus trekt bij ons niet door, maar die soort is juist weer zo interessant omdat ze zich vanuit het Oosten uitbreidt.

De kaartjes zijn gearceerd volgens een Zweeds boek (Sveriges Fåglar, 1978) met dichte vierkantjes voor "algemene" en meer open vierkantjes voor "schaars" geachte broedpopulaties.

Voor de zes streken van Värmland waar we steeds drie of vier atlas-blokken geïnventariseerd hebben, is met een cirkeltje, stip of zwart vierkantje aangegeven of de soort een enkele maal, meermalen of zelfs vele malen (meer dan 5 bpn) werd aangetroffen. Alleen al met deze natuurlijk zeer beperkte waarnemingen krijgen we interessante indrukken: de Reiger trekt op naar het Noorden; Glanskop, Grasmus en Grauwe Klauwier zijn er meer dan de Zweden aanvankelijk aannamen; van de Bosrietzanger rapporteerden wij de tot nu toe meest Noordelijke zangpost; de Roodmus breidt zich uit vanuit het Oosten en de Tjiftjaf is een verhaal op zich. Deze laatste, bij ons algemene, broedvogel komt als zodanig niet voor in Zuid-Zweden, maar zijn tierntaaintje hoor je weer in snel toenemende mate wanneer je midden-Värmland bent gepasseerd. Hier zal wel sprake zijn van een geografisch gescheiden ondersoort, zonder dat wij daar het fijne van afweten. K.H. Voous schreef hierover onlangs een boeiende bijdrage in het Vogeljaar (No. 31, 1983, pag. 50). Uit deze voorbeelden blijkt al wel dat er allerlei opvallende noord-zuid en oost-west grenzen door Värmland lopen. We zien met interesse uit naar de verschijning van de Zweedse Broedvogelatlas in 1984 of 1985.

Verspreidings kaartjes voor enkele broedvogels in Zuid-Zweden, waarvoor de provincie Värmland steeds in de rand-zone ligt.

